

Fogászatos Füzet

2015

Jelen kiadvány az Emberi Erőforrások
Minisztériuma és a Fogytékos Személyek
Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit
Kft. támogatásával készült.

Fogytékos Személyek
Esélyegyenlőségéért
Közhasznú Nonprofit Kft.

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Fogászatos Füzet

MOZAIK Közhasznú Egyesület az Autizmussal Élő Emberekért

2015

Kiadja: Mozaik Közhasznú Egyesület az Autizmussal Élő Emberekért

Szerkesztő: Kapitány Imola

Szakértők: Dr. Déri Katalin, a Semmelweis Egyetem Gyermekfogászati és Fogszabályozási Klinika klinikai szakorvosa és Mészáros Lőrinc az „Egy Másik Út” Alapítvány, Tanácsadó és Terápiás Központ szakmai vezetője

Nyomdai előkészítés: Kapitány Dekor Bt.

Nyomdai munkálatok: Conint-Print Kft.

ISBN: 978-963-12-2596-9

Bevezető

Egyesületünk második szülősegítő kiadványát is a hozzánk érkező megkeresések és saját tapasztalataink alapján állítottuk össze.

Munkánk során gyakran tapasztaljuk, hogy az autista emberek orvosi ellátásával kapcsolatban számos nehézség adódik. Ezek egyike, hogy a témával kapcsolatban kevés a pontos és könnyen elérhető információ.

A Fogászatos füzetben kitérünk a szájápolással kapcsolatos legfontosabb tudnivalókra, és írunk a fogászati vizsgálatokról is, természetesen autizmus szempontból közelítve meg ezeket a témákat.

Kiadványunk végén közlünk egy táblázatot, mely tartalmazza azoknak a fogászatoknak az elérhetőségeit, melyek fogadnak autizmussal élő embereket.

A táblázaton kívül olyan vizuális segítségeket is összegyűjtöttünk, amelyeket már használtak, használnak autista gyermekek családjai. Ezeket az eszközöket gondolatébresztőnek szántuk, természetesen minden gyermek esetében személyre szabott vizuális eszközrendszer kidolgozása szükséges.

A kiadvány elkészítésében közreműködött a témában jártas fogorvos, autizmus szakértő és autista gyermeket nevelő szülők is. Mindannyiuknak nagyon köszönjük, hogy tudásukkal, tapasztalataikkal segítettek a kötet elkészítésében.

Az autizmusról

Az autizmus spektrum zavar bár nagyon sokszínű és változatos fejlődési zavar, de minőségi eltérésekkel a kölcsönös szociális interakciókban, illetve kommunikációban, valamint rugalmatlan viselkedésszervezéssel minden esetben számolnunk kell. Ezek mellett nagyon gyakran tapasztalunk különböző szenzoros (akár túl- és alulműködés, amely az egyénenként is különböző formában jelentkezhet) és motoros nehézségeket (finommotoros elmaradás, rendezetlen mozgáskoordináció).

Egy napi szájápolási rutin, valamint egy fogászati kezelés rengeteg potenciális nehézséget rejt magában: a fogmosás, mint tevékenységsor megtervezése, kivitelezése, a különböző szenzoros érzékenységekből fakadó problémák (különböző textúrájú, ízű, stb. anyagokkal való találkozás), együttműködés egy teljesen ismeretlen személlyel, helyszínen egy teljesen ismeretlen szituációban, stb. Ezekre a nehézségekre szeretnénk kitérni az alábbiakban, szempontokat, megoldásokat is adva az érintett személyeknek, családjaiknak és szakembereknek.

Szájhigiénia

Ahogy a normál fejlődésű gyermekek esetében, úgy az autista gyerekekénél is fontos, hogy időben megtanulják a szájápolással, szájhigiéniával kapcsolatos szabályokat.

Előfordul, hogy ezeknek a készségeknek az elsajátítása is egy lesz a fejlesztési célok közül és mint ilyen egyéb más célok hierarchiájában helyezkedik el.

Azért érezzük fontosnak, hogy a családok ezzel a tevékenységgel is foglalkozzanak, mert a nem megfelelően kialakított szájápolási szokásoknak hosszú távú negatív következményei lehetnek. Tudjuk és tapasztaljuk, hogy autizmussal élő gyermekek esetében ezeknek a folyamatoknak a megtanulása, megtanítása nehezebb és főleg a közvetlen családtagokra hárul, ezért gyűjtöttünk össze ebben a fejezetben a lehető legtöbb gyakorlati tanácsot a témával kapcsolatos információk mellé.

Itt is érvényesek az általános autizmus szabályok. Fontos a személyre szabott vizuális támogatás nyújtása, protetikusan kialakított környezet kialakítása. Tekintettel kell lennünk az érintett fizikai képességeire is (pl. száj körüli izmok ügyesítése, hogy kell kinyitni a szánkát, megtanulni köpni, finommotorika a fogmosásban) és az autizmusból fakadó sajátosságaira (pl. rigiditás, szenzoros érzékenység). Mindezek miatt itt is elengedhetetlen a türelem.

Fogmosás

1. A környezet kialakítása

Legyen állandó helye a tevékenységnek, ne zavarják meg egyéb ingerek, igyekezzünk a stressz mentes állapot megteremtésére. Használjuk a már működő stratégiákat a gyermek megnyugtatóására, a nyugodt környezet kialakítására. (zene, ének-lés, stb.)

Építsük be a napirendbe

Amennyiben gyermekünk használ bármilyen napirendet, abban érdemes megjeleníteni a fogmosást külön napirendi pontként. Képes, vagy fényképes napirendben a gyermek számára leginkább informatív képpel, tárgyas napirendben pedig tárggyal (pl. fogkefe) jelezhetjük a gyermek számára, hogy fogmosás következik. Itt is igaz, hogy az előre jelzett esemény, tevékenység sokkal kevesebb stresszt vált ki, mint a váratlan és új vagy nem kedvelt szituáció.

Folyamatábrával, fizikai prompttal kísérjük a folyamatot

Hasznos segítség lehet a fogmosás megtanításában és kivitelezésében a folyamatábra, aminek a formája a gyermek által használt egyéb vizuális eszközökhöz hasonló lehet. Vannak gyerekek, akik kifejezetten szeretik, ha a róluk és személyes környezetükről konkrét szituációkban készült fotókat követhetik és vannak, akiknek elég a piktogramos vagy írott útmutató is.

Esetenként szükség lehet fizikai segítségre (promptra) is. Ilyenkor a segítő a gyermek számára fizikai segítséget nyújt például úgy, hogy a gyermek kezét vezetve tanítja a helyes mozdulatra. Egészen kicsi gyerekek esetében a szülő mossa a fogat és erről térnek át fokozatosan az önálló fogmosásra.

Kb. 7-8 éves korig átlagosan fejlődő gyerek finommotorikus készségei sem elég fejlettek a fogmosás pontos precíz kivitelezéséhez, így szülői segítség minimum eddig az életkorig mindenképp kell. Önálló fogmosás legkorábban 7 éves kor-

tól várható el, de egyéni kezűgyesség függvénye, hogy mikorra alakul ki biztosan a készség.

Használjunk időzítőt

Az időzítők abban segíthetnek, hogy a gyermek tudja, hogy mennyi ideig fog tartani a fogmosás, illetve, hogy elég ideig mossa a fogát, ne akarjon gyorsan túl lenni a tevékenységen. A forma itt is változatos lehet, a gyermek igényeihez, szimbólum értési szintjéhez igazítva. (Drogériában kapható homokórától a telefonban megtalálható, vagy oda letölthető időzítőn át a papír alapú darabokig többféle megoldás létezik. Jelezhetjük a fogmosás időtartamát egy kedvenc dallal, zeneszámmal is.) A fogmosás időtartama ideálisan minimum 2 perc.

Mintaadás

Sokat segíthet a fogmosás elsajátításában, ha mintákat adunk a gyermeknek. Ezeknek a forrása lehet a szülő, testvér és bármely olyan film, könyv, játék, mesehős, amit a gyermek szeret.

2. A szükséges eszközök

I. Fogkefe:

A megfelelő fogkefe kiválasztásánál az alábbi szempontokat érdemes szem előtt tartani. Milyen a fogkefe mérete, szára? Könnyen meg tudja fogni a gyermek? Kényelmesen tudja tartani? Az életkornak megfelelő méret kiválasztása fontos, hogy jól hozzáférhetőek legyenek a fogfelszínek. Kisebb szóba jöhet, nagyobbakat ne használjunk.

Nem megfelelően fejlett finommotorikájú gyermekek estében gondot okozhat a fogkefe megfogása, megtartása, emiatt a helyes technikával kivitelezett fogmosás. Segítségképpen rátehetünk szivacsot, teniszlabdát a fogkefe szára, amivel megkönnyítjük a fogást.

Ha lehetőség van rá, vásároljunk a gyermekkel együtt fogkefét. Ha olyat választhat, ami neki is tetszik, motiválóbbr lehet számára az egész folyamat. Az elektromos fogkefe használata hatékonyabbá teheti a fogmosást, de itt figyelembe kell vennünk a szenzoros érzékenységet is. Az elektromos fogkefe hangja, illetve a használatuk során tapasztalható rezgés is zavarhatja vagy elterelheti a gyerekeket a fogmosástól. Elektromos fogkefét is ugyanolyan precízen és pontosan minden felszínre kiterjedően kell mozgatni ahhoz, hogy valóban növekedjen a hatékonyság.

Számolnunk kell azzal, hogy az érintett személy nem fog rögtön fogkefét használni, szükséges lehet az érzékenyítés, ahol a fokozatosság nagyon fontos szempont. A deszenzitizáció kétféleképpen is történhet. Vagy a fogkeféhez kell hozzászoktatnunk a gyermeket (vizes rongy, baba fogkefe, rendes fogkefe, elektromos fogkefe használatával) vagy magához az érzéshez, hogy a szájába kerül a fogkefe (hozzáérinteni a kezéhez, szájához, nyelvéhez).

II. Fogkrém:

A fogkrém színe, állaga, íze szenzoros problémák esetén gondot okozhat, ezért itt is fontos a deszenzitizáció. Amennyiben lehetséges érdemes a gyermek számára a leginkább elfogadható ízű és állagú fogkrémet választani, és lassan, fokozatosan hozzászoktatni a használatához.

A fogkrém használata nem kötelező, a fogmosás lényege a mechanikus lepedék eltávolítás akár krém nélkül is. Vagyis olyan gyerekek esetében, akik bármilyen okból (pl. az íz vagy állag komoly szenzorosan gondot okoz) elutasítják a fogkrémet, a fogmosás anélkül is hatásos, eredményes lehet.

A fogkrém esetében az életkornak megfelelő fluoridtartalom fontos, lenyelés veszélye esetén későbbi életkorban is alacsonyabb fluorid tartalmú javasolt a túladagolás elkerülése érdekében.

III. Fogselyem, szájvíz, szájfertőtlenítő használata

A fogselyem és a szájvíz használata alapvetően nem szükséges, csak plusz lehetőség a még tisztább száj és fogak érdekében.

Szájvíz használta csak akkor javasolt, ha megbízhatóan tud köpni, öblíteni a gyerekek, és a lenyelés veszélye nem áll fenn. Itt is felmerülhet az ízek iránti fokozott érzékenység vagy érzéketlenség, ezeket a tényezőket is figyelembe kell vennünk a használat bevezetése előtt.

Fel szokott merülni a kérdés, hogy autizmusban súlyosan érintett vagy nem kooperáló gyerekek számára létezik-e valamilyen szájöblítő vagy szájfertőtlenítő folyadék, amivel megelőzhető a fogak romlása. Sajnos a jelenleg forgalomban lévő szájöblítők egyikét sem szabad lenyelni. Természetesen egyetlen kisebb adag lenyelése nem életveszélyes, de hosszú távon káros. Ha a gyerek nem tudja megbízhatóan kiköpní a folyadékot, a fogorvosok nem javasolhatják a használatát.

Amire inkább érdemes a hangsúlyt fektetni az a professzionális prevenció, gyakori kontroll, őrőlfogok barázdázása, fluoridálás. Mindezeket, ha máshogy nem megy, altatásban végzi a szakember.

IV. Plakk színező:

Léteznek olyan tabletták, melyeket szájba véve megmutatják, hogy hol található a fog felszínén lepedék, úgy, hogy azt elszínezik pl. kékre. Hasznos azért, mert konkrétan és látványosan mutatja meg, hogy mit és honnan kell eltakarítani, vigyázni kell viszont, hogy első használat esetén ne riassza meg a gyermeket a szokatlan szín a szájában. A plakk színező nagyobb drogériákban kapható.

3. A fogmosás technikája

A helytelen fogmosási technikának káros következményei lehetnek, ilyenek az íny visszahúzódása, a fognyaki kopások.

Az erős síkálás semmiképpen nem jó, mint ahogy a kemény/hard típusú fogkefe sem. Egészséges íny és fogágy esetén a közepes puhaságú/medium típus, ínygyulladás, fogágy problémák esetén a puha/soft típus ajánlott.

A technika is eltérő a két fenti esetben. Egészséges fogágy esetén, amit gyermekkorban azért feltételezhetünk, az oldalsó, elülső és belső fogfelszínek tisztítása a fogkefe körkörös mozgásával érhető el a leghatékonyabban, a rágófelszínéké pedig előre-hátra irányú mozgattal.

Nem az erősségre kell helyezni a hangsúlyt, hanem a kitartó alaposságra. A fogmosás ideje legyen minimum 2 perc.

A fogmosás olyan összetett folyamat, amelyhez megfelelően fejlett finommotorika szükséges, ennek hiányában szükséges lehet a szülő, vagy segítő támogatása. Normál fejlődésű gyermekek esetében az önálló fogmosás képessége hét éves kor körül alakulhat ki, autizmusban ez későbbre tolódhat.

4. Motiváció

Autizmus spektrum zavar esetén minden területen kulcskérdés a motiváció. A fogmosás egy különösen nehéz folyamat lehet az érintettek számára, így a korábban említett szempontok figyelembe vétele mellett is szükség lehet egy egyénre szabott motivációs rendszer kiépítésére, amely az adott gyermek nehézségeit, érdeklődését ismerve valósítható meg. Eleinte, ha szükséges, érdemes minden kis lépés után jutalmazni, nagyon sok pozitív visszajelzést adni.

Segíthet a gyermeknek, ha vele együtt végezzük a folyamatot, illetve ha felváltva csináljuk végig a különböző lépéseket

A folyamat során felmerülő különböző nehézségek feldolgozására készíthetünk szociális történeteket, melyhez szintén kérhetik szakemberek segítségét, akik a gyermeket és a problémás szituációt ismerve tudnak tanácsot adni ennek elkészítésében.

Szülői ötletek, tapasztalatok:

„Azzal próbálkoztunk, hogy választási lehetőséget adtunk neki abban, hogy fürdés előtt vagy utána szeretne fogat mosni vagy éppen mesenézés előtt vagy után, esetleg anyával vagy apával. Ez nála nagyon bejött, mert így kapásból nem mondott nemet egy »nemszeretem« dologra.”

„Betettük a napirendjébe a fogmosást, és így egyértelmű volt számára, hogy akkor az következik. Volt idő, amikor folyamatábrát is használtunk, hogy megtanulja a lépéseket, hogy ne hagyjon ki semmilyen részt. Használtunk homokórát is, hogy kellő ideig tartson a fogmosás. Mindezek ellenére volt, mikor tiltakozott, ezért próbálkoztam szociális történetekkel, pálcikafigurákkal lerajzolva, hogy mi történik, ha valaki rendszeren ápolja a fogait és mi történik, ha nem.”

„Próbálkoztunk elektromos fogkevével is, de nem tudom, hogy jobb volt-e, mert elterelte a figyelmét, becsukta-kinyitotta a száját, miközben a szájában volt a fogkefe, mert azt hallgatta, hogy hogy változik meg a bűgös hangja, és az nagyon tetszett neki.”

Étkezés

Fontos szempont autizmus spektrum zavar esetén, hogy gyakran találkozunk a szelektív evés problémájával az érintett személyeknél. Ebben az esetben érdemes szakember tanácsát kérni, és eldönteni, hogy a szájhigiénia vagy a szelektív evés területén szeretnénk fejlődést elérni, mert más és más lesz a fókusz a két esetben. Előfordul továbbá, hogy jutalmazásra, vagy kevésbé szerencsés esetben a viselkedésszabályok megelőzésére is ételt használunk. Ilyenkor is érdemes mérlegelni, hogy olyan élelmiszert válasszunk, amelynek az autista ember örül, de a lehető legkevésbé árt az egészségének.

A különböző ételek fogakra gyakorolt hatásának figyelembe vételével egyes fogászati problémák kialakulásának kockázatát csökkenthetjük, ha a fogakra kevésbé káros ételeket részesítjük előnyben.

veszélytelen	kis mennyiségben fogyasztható	ártalmas
• sajtok • tej és natúr joghurt • zöldségek • felvágottak • ízesített vizek	• gyümölcsök (különösen a szárított) • csokis tej, kakaó	• cukorkák, különösen a ragacsosak • kekszek • sütemények • Édesített üdítők (gyümölcslevek is) • müzliszelet

Fogászati szempontból nem csak az elfogyasztott étel minősége számít, hanem a fogyasztás gyakorisága is. Minden egyes étkezés egy külön „támadás” a fogak ellen, ezek számát érdemes minimalizálni, tehát a nassolás, csoki, édességek, cukros

üdítők kevésbé kártékonyak a főétkezésekkel együtt időzítve, mint azoktól elkülönülten, többször a nap folyamán fogyasztva.

Rossz és rossz közt is van különbség. magas cukortartalmú, de ezzel egyidejűleg magas zsírtartalmú édesség kevésbé káros a fogakra nézve, tehát a csokoládé jobb, mint a cukorkák.

Cukros üdítő, tea, vagy anyatej elhúzóóó, nem táplálkozóó, hanem megnyugtató célú alkalmazása kerülendő. Ha ezekben „áznak” a fogak órákon át, súlyos elváltozások jöhetnek létre, pl. kisgyermekkorban a felső elülső fogak nagyon gyorsan progrediáló körkörös szuvasodása (baby bottle syndrome/cirkuláris caries) nehezen kezelhető és sok panasszal, fájdalommal járó elváltozás, már az egészen fiatal (1–3 éves) korosztályban.

Fogazat, fogváltás

Egy fognak három része van. A korona, ami a szájban látható, a gyökér, ami a csontban van, és a fognyak, ami a kettő határán helyezkedik el. Normális esetben íny borítja. Ha például a helytelen fogmosási technika miatt az íny visszahúzódik, és a fognyak szabaddá válik, ez nagyon kellemetlen fognyaki érzékenységet okozhat, hidegre, édesre heves fájdalom formájában.

A foggyökér tejfogak esetében a fogváltás előtt fokozatosan felszívódik, s a folyamatnak végeredményeként a tejfog kiesik, és helyére előtör a maradófog. Bizonyos kóros esetekben előfordulhat, hogy ez az élettani program zavart szenved, és a gyökérfelszívódás nem megy végbe (például korábban balesetet szenvedett vagy nagyon elromlott tejfogak esetében) és a maradó fog a tejfog mellett kezd előtörni. Ilyen esetben minél hamarabb szükséges a tejfog eltávolítása (fogorvos által), hogy a maradófog a helyére kerülhessen. Későbbi fogszabályozási problémák válnak így elkerülhetővé.

Tejfogazat:

20 db tejfog, előtörésük átlagos életkora:

középső metszők: 8–12 hó

oldalsó metszők: 9–13 hó

első őrlők: 13–19 hó

szemfogak: 16–22 hó

második őrlők: 25–33 hó

Legelső fogak általában az alsó középső metszők, ezt követik a felsők. Általában párosan törnek elő, a két oldalt szimmetrikusan. Ez lányoknál többnyire hamarabb bekövetkezik, mint fiúknál. Első fogak után általában 2–3 hónap múlva jönnek a következők. 2,5–3 éves korra lesz komplett a tejfogazat.

A fogelőtörés járhat kellemetlenségekkel, nyáladzás, duzzanat, fájdalom, hőemelkedés kísérelheti. Érzékenyebben reagáló gyerekek ugyanezt élhetik át a maradó fo-

gak előtörésénél is. A fájdalom nem csak a szájbán jelentkezhet, fogak váltásakor az autista gyerekek akár fülfájásra, vagy általános fájdalomra is panaszkodhatnak.

Maradó fogazat:

28 (+4 db bölcsességfog) maradó fogunk van.

Legelőször az első maradó nagyőrlőfogak törnek elő a sor végén hatodikként, anélkül, hogy kiesne bármelyik tejfog, a fogsort meghosszabbítják. Ezzel nagyjából egy időben az alsó középső metszőfogak 6–7 éves korban. Utána felső metszők 6–9 év, szemfog 9–12, első és második kisőrlő 10–12, második nagyőrlő 11–13, harmadik nagyőrlő (bölcsesség fog) 17–21 éves korban.

Ezek természetesen csak átlagok, sok egyéni eltérés fordul elő.

Fogzást kísérő fájdalomknál vény nélkül kapható fájdalomcsillapítók adhatók szirup vagy 12 éves kor felett tabletta formájában. (pl Panadol, Nurophen, stb). Hideg borogatás vagy lehűtött „rágóka” is enyhíti a panaszokat. Léteznek helyileg alkalmazható fájdalomcsillapító krémek is, patikában vény nélkül kaphatók.

A fájdalomcsillapítók sokat segíthetnek, de nem mindig jelentenek megoldást. Ha a gyermek fogfájása nem múlik el, feltétlenül forduljunk fogorvoshoz, aki biztonsággal meg tudja állapítani, hogy szükség van-e bármilyen beavatkozásra.

Előfordul, hogy az autizmussal élő gyerekek megijednek a fogváltástól, foguk kihulásától. Ezekben az esetekben a személyre szabott (vizuális) segítség hasznos lehet.

Fogszuvasodás

Miért kell vigyázni a gyerek fogainak épségére?

Tejfogak: a táplálkozás nélkülözhetetlen segítői, rágás eszközei, nélkülük a táplálék felaprítása nem megfelelő, ez emésztőszervrendszeri betegségekhez vezethet. Esztétikai értékük is fontos, valamint helyfenntartó szerepük van, előkészítik az állcsontokat a maradó fogak érkezésére. Ha egy tejfog elromlik, fogszuvasodás alakul ki, ami érzékenységet, fájdalmat okozhat, és megfelelő kezelés nélkül a fog elvesztéséhez vezet. Ha túl korán kerül eltávolításra a tejfog az rágási nehézséget, emésztési problémákat okozhat, ezen kívül nem tartja már a helyet a később előtörni

Fogkrémet teszek a fogkefémre

Megmosom a fogam felül

Megmosom a fogam alul

Megmosom a fogam elől

Megmosom a fogam hátul

Kinyitom a csapot

Leöblítem a fogkefét

Kiöblítem a számat

Kiköpöm a vizet

Elzárom a csapot

Megmosom a fogam

Szeretem, hogy fehér és erős fogaim vannak. A fogak nagyon fontosak. Szükségem van rájuk az evéshez és a beszédhez. Az emberek látják a fogaimat, amikor mosolygok.

Amikor eszem, kis ételdarabok ragadnak a fogaim közé. Ettől rossz szagú lesz a leheletem és lukak keletkezhetnek a fogaimban.

Meg kell mosnom a fogamat minden nap reggel mielőtt iskolába, megyek és minden este lefekvés előtt. Ettől jó illatú lesz a leheletem és egészségesek és fehérek maradnak a fogaim.

Így mosom meg a fogaimat:
fogkrémet teszek a fogkefére,
megmosom, a fogaimat alul és
felül, és nem felejtkezem el
a hátsó részekről sem.

Ezután nagyra nyitom a számat és megmosom
a rágófelületet is – ez az a része a fogsoromnak,
amellyel harapom és rágom az ételt.
Nem felejttem el megmosni a fogaim hátsó
részét sem. Ezt hagyom utoljára.

Vizet ereszték és leöblíttem a fogkefét.
Ezután kiöblíttem a számból
a fogkrémet és kiköpöm a vizet.

Most már tiszták a fogaim.

Minden étel darabkát kimostam közülük. A leheletem jó illatú. Nincsenek lyukak a fogaimon.

Emlékszem rá, hogy meg kell mosnom a fogamat minden nap reggel, mielőtt iskolába megyek és minden este lefekvés előtt.

forrás: Merj MÁS lenni! blog

Megmostam a fogamat!

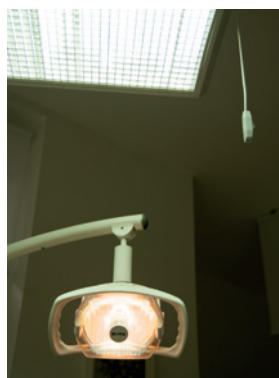

		Reggel	Este
Hétfő		☐	☐
Kedd		☐	☐
Szerda		☐	☐
Csütörtök		☐	☐
Péntek		☐	☐
Szombat		☐	☐
Vasárnap		☐	☐

fogászati szék

lámpák

köpcőcséze

fogászati kezelő egység

fogászati szonda

fogászati tükör

foghúzó fogó

fogkő eltávolító depurátor

tömő műszerek

fogászati csipesz

polimerizációs lámpa

víz-levegőfújó berendezés

víz-levegőfújó berendezés

vattatekercs

turbina szuvas fogak
tisztításához

készülő maradó fognak, így azok előtörése akadályba ütközhet, bent rekedhetnek az állcsontban, vagy szokatlan helyen törhetnek elő, számos fogszabályozási problémát előidézve.

Tehát tejfogak esetében is fontos a helyes táplálkozás, a megfelelő szájápolás, és a rendszeres fogászati kontrollvizsgálat, illetve szükség esetén kezelés, a fájdalmak és későbbi problémák elkerülésére.

Maradó fogak: az eddig említett szempontokon kívül fontos, hogy itt a fogelvezés végleges, helyére másik fog nem nő, fogpótlások készítése gyermekkorban nehézkes és ideiglenes jellegű, de felnőttkorban is pénz- és időigényes folyamat, így a megelőzésre érdemes fektetni a hangsúlyt.

Mi okozza a fogszuvasodást?

Egyértelműen a fogfelszíneken felhalmozódó plakk/lepedék, melyben bizonyos baktériumok felhalmozódnak és szaporodnak. Ha nincs plakk, nincs szuvas fog sem, tehát ennek rendszeres, minimum napi két alkalommal megvalósuló, precíz mechanikai eltávolításával a fogszuvasodás megelőzhető.

Természetesen vannak egyéb tényezők is, például az egyéni alkati adottságok, a fogak szerkezetére, a nyálösszetételre vonatkozóan, melyet nem tudunk befolyásolni, így arra kell odafigyelni, amire tudunk, azaz a szájápolás és a táplálkozás.

Fogászat

Hirtelen jelentkező viselkedés változásnál, viselkedésproblémánál mindig érdemes a szomatikus okoknak is utána járni. Különösen igaz ez azoknál a gyerekeknél, akik nem tudnak beszélni, kommunikálni, de beszélő gyerekek sem biztos, hogy a fogfájást megfelelően jelezni tudják (testkép, testérzékelés eltérése miatt). Ehhez is adhatunk vizuális segítségeket, pl. mi fáj? tábla a fájdalom helyének és intenzitásának azonosításához. A fogfájás elkerülése érdekében az autista gyermekeknél is fontos a rendszeres fogászati kontrollvizsgálat megszervezése.

A fogászati vizsgálat, kezelés az érintett személyek számára legtöbbször egy ismeretlen, ijesztő esemény lehet, amire, mint minden más változásra, új szituációra fontos felkészítenünk őket, ezzel segítve mind az autizmussal élő gyermeket, fiatalt, mind a fogászati szakembereket. Az alábbiakban ehhez találnak részletes információkat a vizsgálat menetéről, a lehetséges beavatkozásokról és eszközökről.

Fogászati vizsgálat

Mikor?

Első fogak megjelenése után fél évvel, vagy 1 éves korban, amelyik hamarabb megtörténik. Szűrővizsgálat gyakorisága: félévente. Ennek célja, hogy jól ismert rutinná váljon a gyereken, megszokja a környezetet, megismerje a körülményeket. Lehetőleg fontos, hogy mire fogászati beavatkozásra kerül a sor, addigra egy biztonságos jól ismert közeg vegye körül, ne akkor kerüljön először fogászatra, amikor akut problémái, fájdalmai vannak.

Hol?

A vizsgálatokra fogászati rendelőben, vagy intézményi keretek közt csoportos szűréseken, iskolákban, óvodákban kerülhet sor. Hirtelen fájdalom esetén, ha ez hétvégén vagy munkaidőn kívül jelentkezik, sajnos csak ügyeleti ellátást lehet keresni. Ügyeleti ellátás során általában csak fájdalomcsillapítás, tüneti kezelés történik, és tovább irányítják a pácienszt a kezelőorvosához.

Időpont egyeztetés:

A vizsgálatok időpontját a gyermek napirendjéhez illeszkedően válasszuk meg, ne kelljen várakozni. Biztosítsunk minél ingerszegényebb környezetet. Hazánkban is egyre több fogászat használ speciális kérdőíveket. Ebben személyes adatok, általános és fogorvosi anamnézis, és autizmus specifikus kérdések szerepelnek, a gyermek egyedi igényeinek, szokásainak minél alaposabb feltérképezésére. Amennyiben ilyen dokumentum hozzáférhető, a kérdőív kitöltésével is segíthetjük a vizsgálat gördülékeny lebonyolítását.

A kiadványunk végén található egy kérdőív minta, melyet a Autism Europe beleegyezésével fordítottunk le és mutatunk be. A fogászatok általában saját kérdőívvel dolgoznak, ezért ezzel kapcsolatban célszerű a vizsgálat helyszínén tájékozódni.

A fogászati vizsgálat eszközei:

Fogászati személyzet:

Fogorvos, asszisztens. Lehetőséget kell biztosítani az előzetes ismerkedésre, akár fényképek formájában is, hogy a gyerek felkészülhessen az új kapcsolatokra, személyekre. Fontos, hogy a személyzet legyen kedves, következetes, kiszámítható viselkedésű, türelmes, rugalmas.

Fogászati szék:

Erős fényű lámpa (fényerősség csökkenthető vagy akár el is hagyható egy természetesen jól megvilágított helyiségben, ha szenzoros túlérzékenység miatt szükséges). A szék mozgatható, emelhető, süllyeszthető, dönthető. Kérdés, hogy ez nem zavarja-e, ijeszti-e meg a gyereket. Otthoni vagy iskolai felkészülés a vizsgálatra: székbe ülés, kezét a hasára, lábát kinyújtva, száját kinyitni, nyitva tartani. Fogakat számolunk, később tapogatunk, mosunk/zuhanyzunk, tisztítunk.

Eszközök, kellékek, műszerek:

A fogorvos szájmascot és kesztyűt visel infekció kontroll céljából. Ezeket is érdemes előre megismertetni a gyerekekkel. A fogászati tükör, szonda, ennek vékony hegye ijesztő lehet. A fogorvos körmön szokta bemutatni, hogy nem szúr, nem fáj, ugyanezt „érezik” a fogak is.

Következő lépcső a puszter: víz és levegő fújó berendezés, ami olyan, mint egy vízipisztoly, kis zuhany, szél, stb.

A sikeres vizsgálat zárulhat egy alapos professzionális fogtisztítással, polírozással. Ennek eszközei polírkefe: textúrája, mérete, működése hasonlít az elektromos fogkeféhez, polírozó paszta: fogrémhez hasonló. Íze esetleg zavarhatja a gyereket, előzetesen tájékozódjunk, vagy kérjük el otthon szokásosan használt fogkrémet helyette. Ezzel szoktatva a gyereket azokhoz a folyamatokhoz, hogy más személyt engedjen a szájában tevékenykedni.

Esetlegesen felmerülő kezelések:

Fogköeltávolítás:

Ultrahangos rezgéseket kibocsátó kis készülék, vége hegyesnek tűnhet, ijesztőnek, de ez sem szúr, körömpróba itt is működik. Vízet spriccel, erre érdemes előre készülni otthon pl. szájuhannyal. Víz miatt szükséges lehet nyálszívó, olyan, mint egy szívószál, csak fordítva működik, kiszívja a vizet a szájából, illetve köpöcsészébe köpés, öblítés is szükséges lehet.

Tömés készítés:

Szuvas fog kitisztítása gépi vagy kézi műszerekkel, pici „zuhannyal”, „söprűvel”. A gépi eszközöknek mindig van hangjuk, ami lehet szokatlan, ijesztő, kellemetlen a gyerekeknek. Fog tömése esetén szükség van hosszabban, néhány percre nyitva tartani a száját, illetve izolálni, nyálmentesen tartani a fogat. Ennek eszköze néhány vattarolni, amire szintén érdemes előre felkészülni, anyaga, mérete, ismeretlensége miatt zavarhatja a gyereket ez a fájdalomtalan kis segédeszköz is. Bizonyos tömések készítésekor szükség lehet egy kéken világító UV fényt kibocsátó lámpa használatára is.

Amikor kész a tömés, végezetül lesimítjuk, polírozzuk a felszínét a korábban megismert eszközökkel.

Érzéstelenítés:

A fogászati kezelés során lehet használni érzéstelenítő zselét, ezek általában kellemes gyümölcsös ízűek, van többféle, viszont csak a nyálkahártya érzéstelenítése érhető el velük néhány percre, a fogaké nem. Az injekció beadása előtt használható, még kevésbé fájdalmassá téve a beavatkozást. Injekció beadása: előre kell jelezni, hogy fogja picit érezni, mint egy szúnyogcsípést vagy oltást, de nagyon gyorsan kész, kb. 10 másodpercig tart. Fontos, hogy közben nem szabad mozogni.

Ha érzéstelenítő injekció kerül beadásra, több, akár 2-3-4 órán át tartó zsibbadás-érzésre kell számítani, mely idő alatt nem szabad enni, illetve a zsibbadt részekkel „játszani”, rágcsálni, harapdosni, mert később fájdalmas sérüléseket okozhat magának a gyermek ezzel.

Fogeltávolítás/foghúzás/extractio:

Sor kerülhet esetleg már mozgó, de valamilyen okból magától kiesni nem akaró tejfog eltávolítására. Ezeknek a fogaknak jellemzően már a gyökerük részben felszívódott, így eltávolításuk gyakran csak nyálkahártya érzéstelenítéssel (zselé) elvégezhető. Maradó fogak eltávolításához mindenképpen injekcióra van szükség.

Altatás, azaz általános érzéstelenítés/intubációs narkózis :

Az éberen nem kezelhető, de fogászati kezelésre szoruló gyermekek ellátása válik lehetővé általa. Előzetes kivizsgálásokat (házi orvos, fogorvos, laborvizsgálatok, EKG, stb.), aneszteziológusi vizsgálatot igényel, és speciális intézményt, ahol rendelkezésre áll műtő, megfigyelő helyiség, szakszemélyzet (pl. kórházak). Csak alapos mérlegelés után, valós indikáció esetén javasolt. Mindig mérlegelni kell a lehetséges kockázatok és a várt eredmények arányát.

Az altatást megelőző vizsgálatok köre és helye fogászatonként változó, ezekkel kapcsolatban a saját fogorvosunk ad tájékoztatást.

Sokszor fennálló tévhit, hogy „csak elbódítják” a gyermeket ilyen esetben. Az általános narkózis köznyelvi szóhasználattal altatás egy mély, intubálással (gépi lélegeztetéssel) járó narkózis, éppen olyan, mintha a páciens vakbelét, manduláját vagy akár a szívét operálnák, és bizonyos kockázatokat hordoz magában.

Ezért ha mégis sor kerül rá, a fogorvosok igyekeznek minden szükséges beavatkozást egy alkalommal megcsinálni, az ismétlések elkerülése végett inkább a radikálisabb, de hosszabb távon panaszmentesítő beavatkozásokat előnyben részesíteni, és nagy hangsúlyt fektetni a prevencióra.

Fogszabályozás:

Autizmussal élő gyermekeknek is szüksége lehet fogszabályozó készülékre. Általában elég nagy együttműködést igényel a kis páciens részéről, mind a kivehető típusú, mind pedig a rögzített készülék. Előzetesen lenyomatvétel és röntgenfelvételek készítése szükséges, ezután készül egy kezelési terv, melyet részletekbe menően meg kell vitatni a szülőkkel, elmondani a várható nehézségeket is, hogy a gyermek egyéni fejlettségi szintje szerint közös döntés legyen a fogszabályozó kezelés meg-

kezdése vagy elvetése. A súlyos, a későbbi állcsont fejlődést, növekedést, funkciót, fogelőtörést károsan befolyásoló fogszabályozási eltérések korai kezelésére kell törekedni, amennyiben a gyermek állapota ezt engedi. A csak esztétikai problémát okozó eltérések kezelése várhat, illetve nem élvez akkora prioritást.

Praktikus információk, tudnivalók

Az előző fejezetben bemutattuk a fogászati vizsgálat helyszínét, menetét és a lehetséges kezeléseket. Ebben a blokkban azokat a kiegészítő információkat gyűjtöttük össze, amelyek hasznosak lehetnek a vizsgálat megszervezésében, gördülékeny lebonyolításában.

Mikor gyanakodhatunk fogfájásra?

A beszélő autisták sem mindig tudják jelezni, hogy fájdalmaik vannak és hogy pontosan mi és hol fáj. Nem beszélő gyermekeknél alternatív kommunikációs eszközöket (pl. mi fáj? tábla) alkalmazhatunk a fájdalom vagy kényelmetlenség kifejezésére, de ez sem mindig működik. Fogfájás lehet a háttérben például, ha:

- a gyermek nyűgös, türelmetlen, változik a viselkedése
- étkezési szokásaiban hirtelen változás áll be (pl. nem eszi meg a kenyér héját, csak a puha belét, holott eddig ez nem okozott gondot)
- érzékenység a hideg, meleg, édes dolgokkal kapcsolatban
- turkál a szájában, a fejét, arcát piszkálja, üti, dörzsöli
- nyilvánvaló jelei lehetnek a fogproblémáknak a látható változások, pl. duzzanat, piros arc stb. Ha arcduzzanat, nyirokcsomóduzzanat lázzal, elesettséggel párosul, azonnal orvoshoz kell fordulni, mert fogeredetű gyulladás is (bár nagyon ritkán) súlyossá fajulhat.

Hová forduljunk fogfájás esetén?

A gyerekfogászati rendelőkbe beutaló nem kell. Hirtelen fájdalom esetén, ha ez hétvégén vagy munkaidőn kívül jelentkezik, sajnos csak ügyeleti ellátást lehet keresni. Budapesten 0-24 órás (gyerek) fogászati ügyelet van a Szentkirályi utca 40-ben, új nevén Fogászati és Szájsebészeti Oktató Intézet. Ma ez már a Semmelweis

Egyetem Fogorvostudományi karának része. Ezen kívül van ügyelet néhány magánrendelőben, ami ritkán gyermekspecifikus.

Általánosságban jellemző azonban, hogy ügyeleti ellátás során csak fájdalomcsillapítás, tüneti kezelés történik, és tovább irányítják a páciens a kezelőorvosához, akit célszerű minél korábban felkeresni. Ha nincs még saját fogorvosunk, a leghatékosabb megkeresni a területileg legközelebb eső fogorvosok gyermekek ellátását is végző orvost.

Mit tehet a szülő?

Ha van rá lehetőség, érdemes kísérővel érkezni, tehát két felnőtt legyen a gyermekkel, egyikük csak a gyerekkel tud foglalkozni, másik segíthet az adminisztrációban. Általában minden fogászati rendelőben van egy ún. anamnézislap, vagy karton, ami tartalmazza a gyermek adatait, egészségi állapotára vonatkozó kérdéseket. Ennek kitöltése a szülő feladata. Ide tartozhat a speciális kérdőív, ami az autizmussal kapcsolatos.

Előre egyeztetett időpontban, a fogorvossal előzetesen megbeszélve a gyermek állapotát érkezzenek a rendelőbe. Ha a várakozást a gyermek rosszul tolerálja, erre hívják fel előzetesen az orvos és az asszisztens figyelmét.

A szülő minden esetben bejöhet a gyerekkel a rendelőbe, kivéve, ha saját maga a gyermeket ismerve úgy gondolja, tapasztalja, hogy a gyerek jobban kezelhető a szülő jelenléte nélkül. De általában inkább nyugtatóan, támogatóan hat a szülői jelenlét, és segítséget jelent, pláne egy nem vagy kevésbé kommunikáló gyerekkel. Kisebb gyerek a szülő ölében is ülhet a fogászati székben.

A szülői példa nagyon fontos, sose ijesztgesse szülő vagy családtag a gyereket saját, esetlegesen rossz tapasztalataival, mert akkor már kialakul egy félelem saját élmények nélkül is, amit nehéz leküzdeni.

Ha altatásos műtetre kerül a sor, oda természetesen nem jöhet be a szülő, de előtte minden fontos kérdés megbeszélésre kerül.

Utazási költségtérítés

Mivel sajnos nem áll rendelkezésre minden településen olyan fogászati, amely képes autista személyek ellátására, előfordulhat, hogy az ellátás igénybe vételéhez a családnak kisebb vagy nagyobb távolságra, de utaznia kell.

Ilyen esetekben utazási költségtérítés igényelhető. Ennek szabályairól az Országos Egészségbiztosítási Pénztár tud információt adni. Az utazási költségtérítésről szóló tájékoztató az OEP honlapján az alábbi linken található:

http://www.oep.hu/felso_menu/lakossagnak/ellatas_magyarorszagon/penzbeli_ellatasok/betegseg_eseten/utazasi_koltsegerites

Iskola fogászat

Az iskolafogászat megszervezése minden nappali tagozatos közoktatási intézmény törvényi kötelessége. Bölcsődék, óvodák, általános és középiskoláknak egyaránt. Minden gyermeknek részt kell vennie egy évben (vagy félévben) legalább egyszer fogászati szűrővizsgálaton, amit az intézményeknek kell biztosítaniuk és előzetes megbeszélés alapján lebonyolítani a területileg illetékes gyermekfogászati rendelővel. Ez bölcsődében, óvodában, illetve fogyatékos gyermekeket nevelő iskolákban az intézményben történik, nem a fogászati rendelőben.

Ilyenkor egy állapotfelmérés, szűrővizsgálat zajlik, ahol a fő kérdés, hogy van-e szüksége a gyermeknek fogászati kezelésre. Az, hogy pontosan mit, mennyi mindent kell csinálni, nem biztos, hogy a helyszínen megállapítható, de egy körülbelüli javaslatot kap a szülő.

Ezután szülővel kell felkeresni az illetékes fogorvost (legjobb előzetesen egyeztetni időpontot), immár a rendelőben, ahol precíz vizsgálat és a szükséges kezelések elvégzése is lehetséges.

Ha nem látják el a gyereket

Tapasztalataink szerint az egészségügyben dolgozók segítőkészen és nagy tudással fordulnak az autizmussal élő páciensek felé.

A hozzánk érkező jelzések szerint ritkán előfordulhat, hogy az autista embert valamilyen oknál fogva nem látja el a fogászat. Ha ezt sérelmesnek érezzük, a betegjogi képviselő az, akinél jelzést tehetünk. Az elérhetőségei megtalálhatók az intézményben, de az OBDK honlapján is.

Olvasnivaló, filmek

Autizmus és egészségügy

Széplaki Mirjam, Kaprocay Stefánia: Vény nélkül Az autista emberek egészségügyi ellátásáról, szülőknek (AOSZ 2008)

http://tasz.hu/files/tasz/imce/Veny_nelkul_utolso.pdf

Iránytű szülőknek diagnózis után – Egészségügy (AOSZ 2012)

<http://www.old.aosz.hu/dmdocuments/egeszsegugy.pdf>

Gyerekkönyvek, amik hasznosak lehetnek

Pocsai Dóra: A tejfog - mesél a fogorvos néni (Medicina 2008)

Pisilés, fogmosás, fürdés (Scolar 2015)

Liane Schneider: Bori a fogorvosnál (Manó könyvek 2012)

Molly Reisner: Dóra, a felfedező - Mossunk fogat!

Günter Schmitz, Hanna Künzel: A fognyűvő manócska (Medicina 2009)

filmek:

A listában szereplő filmek Youtube-on elérhetők.

Oral B Elektromos fogkefe használati bemutató (angol)

<https://www.youtube.com/watch?v=SuehsevoUuU>

A helyes fogmosás (zenével, szöveg nélkül)

<https://www.youtube.com/watch?v=fe4qy8BKCLw>

Helyes fogmosási technikák (magyar)

<https://www.youtube.com/watch?v=bZDx7clyZNk>

A helyes fogmosás mintája (zene és szöveg nélkül)

<https://www.youtube.com/watch?v=lc2UEpC62BI>

Beni és Peti a fogászáton (magyar)

<http://nava.hu/id/1731352/>

Információs kérdőív fogászati kezeléshez

Kórtörténet

Kérem, írja le gyermeke akadályozottságának megjelenését:

Szed-e jelenleg a gyermeke bármilyen gyógyszer, vitamint, gyógyművényt, ásványi anyagot?☐ Nem☐ Igen (Ha igen, kérem, sorolja fel):

Volt-e valaha a gyermekének epilepsziás rohama?☐ Nem☐ Igen

A legutóbbi roham dátuma: A roham fajtája:

Allergiás-e valamire a gyermeke?☐ Nem☐ Igen (Ha igen, kérem, sorolja fel):

Visel-e a gyermeke hallókészüléket?☐ Nem☐ Igen (Ha igen, milyen?):

Van-e bármilyen egyéb fizikai nehézsége a gyermekének, amely fontos lehet a fogorvosi team számára?:

Szájhigiénia

Járt már a gyermeke korábban fogorvosnál?☐ Nem☐ Igen (Ha igen, mikor?):

Kérem, írja le gyermeke otthoni fogápolási rutinját:

A gyermeke ☐ elektromos vagy ☐ kézi fogkefét használ?

Használ-e a gyermeke fogszelvényt?☐ Nem☐ Igen

Igényel-e bármilyen segítséget a gyermeke a fogmosás során?☐ Nem☐ Igen

Mik a jelenlegi céljai a szájhigiénia területén gyermekénél?

Milyen gyakran eszik a gyermeke egy nap során?☐ 3 étkezés☐ kisebb étkezések a főétkezések között is☐ csak akkor eszik, ha éhes

Milyen ételeket eszik a gyermeke?

Iszik a gyermeke szénsavas üdítőket?☐ Nem☐ Igen

Iszik a gyermeke gyümölcslevet?☐ Nem☐ Igen

Kommunikáció és viselkedés

Használ-e verbális kommunikációt a gyermeke?☐ Nem☐ Igen

Van-e bármilyen verbális kifejezés/szó, ami segít a gyermekének? Ha igen, kérem, írja le:

Használ-e a gyermeke nonverbális kommunikációt? ☐ Nem ☐ Igen
Ha igen, kérem, írja le, hogy mit:

Hoz magával valamilyen kommunikációs rendszert a vizsgálatra, amelyet a gyermeke használ? ☐ Nem ☐ Igen Ha igen, kérem, írja le, hogy mit:

Hoz magával valamilyen vizuális segédeszközt a gyermeke számára?
Ha igen, kérem, írja le, hogy mit:

Ha nem, van-e bármilyen elérhető segítség, ami segítheti a gyermekkel való kommunikációnkat? Ha igen, kérem, írja le, hogy mit:

Viselkedés/érzelmeik

Kérem, sorolja fel azokat a viselkedéskérdéseket, amelyek fontosak lehetnek a fogorvosi team számára:

Ha bármilyen motiváció, eszköz segít a gyermekének vizsgálatodni, megnyugodni, bátran hozza magukkal, jelezzék a szakemberek felé!

Szenzoros problémák

Kérem, írja le azokat a hangokat, amelyekre érzékeny a gyermeke:

Jobban kedveli a gyermeke a csendet? ☐ Nem ☐ Igen
Jobban érz-e magát a gyermeke félhomályban, mint erős fényben? ☐ Nem ☐ Igen

Érzékeny-e a gyermeke bármilyen mozgásra (pl.: a fogorvosi szék fel-le mozgása, fekvő pozícióba helyezése)?
☐ Nem ☐ Igen Ha igen, kérem, írja le, hogy mik ezek:

Van-e a gyermekének bármilyen orális érzékenysége (öklendezés, fogíny érzékenység, fogcsikorgatás, stb.): ☐ Nem ☐ Igen

Vannak bizonyos izek, amelyek zavarják a gyermekét? ☐ Nem ☐ Igen
Ha igen, kérem, írja le, hogy melyek:

Jobban érz magát a gyermeke egy kevésbé zsúfolt szobában? ☐ Nem ☐ Igen

Mi ijeszti meg a gyermekét?

Mi nyugtatja meg a gyermekét?

Kérem, osszon meg bármilyen fontos és releváns információt, amely segíthet előkészíteni egy sikeres fogorvosi beavatkozást:

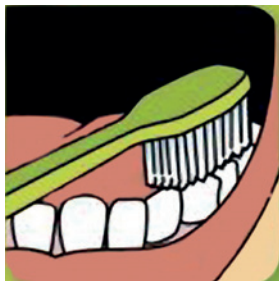
INTÉZMÉNYLISTA

Megye	Egészségügyi szolgáltató megnevezése	Fogyatékkal élők fogászati biztosító szakrendelés típusa	Rendelési idő (óra)	Irányítószám	Város	Uta	Fogyatékkal élők személynéki fogászati rendelésének elérhetősége	Egészségügyi szolgáltató által biztosított ellátás
Baranya	Pécsi Tudományegyetem	Felnőtt	15	7624	Pécs	Dicskha Gy. u.5.	Nem	Egy napos sebészeti ellátás keretében biztosított
Baranya	Pécsi Tudományegyetem	Gyermekek	30	7624	Pécs	Dicskha Gy. u. 5.	Nem	Egy napos sebészeti ellátás keretében biztosított
Bács-Kiskun	Bács-Kiskun Megyei Kórh. Kecskemét	Gyermekek	15	6000	Kecskemét	Nyíri u. 38.	Igen	
Bács-Kiskun	Bács-Kiskun Megyei Kórh. Kecskemét	Felnőtt	15	6000	Kecskemét	Nyíri u. 38.	Igen	
Borsod-A.Z.	BAZ M-i Kórh. és Egyetemi Okt. Kórh. Miskolc	Gyermekek	5	3501	Miskolc	Szentpéteri kapu 72-76.	Igen	
Borsod-A.Z.	Adamantin KFT	Gyermekek	10	3529	Miskolc	Mikes Kelemen u. 5.	Nem	
Csongrád	SZTE Szent-Györgyi A. Klinikai Kp. Szeged	Gyermekek	30	6720	Szeged	Tisza L. krt. 64-66.	Nem	Egy napos sebészeti ellátás keretében biztosított
Csongrád	SZTE Szent-Györgyi A. Klinikai Kp. Szeged	Felnőtt	15	6720	Szeged	Tisza L. krt. 64-66.	Nem	Egy napos sebészeti ellátás keretében biztosított
Fejér	FMH Szent György Egyetemi Oktató Kórh.	Gyermekek	20	8000	Székesfehérvár	Hunyadi út 2.	Igen	
Győr-Mén.	Karolina Kórház - RI, Mosonmagyaróvár	Gyermekek	15	9200	Mosonmagyaróvár	Régi Várház tér 2-4.	Igen	
Hajdú-Bihar	DEKK	Gyermekek	20	4032	Debrecen	Nagyerdő krt. 98.	Nem	Egy napos sebészeti ellátás keretében biztosított
Hajdú-Bihar	DEKK	Felnőtt	25	4032	Debrecen	Nagyerdő krt. 98.	Nem	Egy napos sebészeti ellátás keretében biztosított
Komárom-E.	Szent Borbála Kórh. Tatabánya	Gyermekek	10	2800	Tatabánya	Dózsa György u.77.	Igen	
Nógrád	Dr. Szarvas Tamás	Felnőtt	15	3170	Szécsény	Rákóczi Ferenc út 115.	Nem	
Somogy	Somogy Megyei Kaposi Mór Oktató Kórház	Felnőtt	15	7400	Kaposvár	Tallán Gy. u. 20-32.	Igen	
Somogy	Dr. Ullrich Fogászati Bt.	Gyermekek	15	7400	Kaposvár	Arany J. u. 15. 82/317-500	Nem	
Tolna	Dr. Ványi KFT, Szekszárd	Gyermekek	30	7100	Szekszárd	Garay tér 14-16.	Nem	
Tolna	Dr. Ványi KFT, Szekszárd	Felnőtt	15	7100	Szekszárd	Garay tér 14-16.	Nem	
Vas	Markosországyi Egyetemi Oktatókórház	Gyermekek	30	9700	Szombathely	Márcus 15. tér 3.	Nem	Árc-illócsont-szajsebészeti szakambulancia által biztosított
Veszprém	Csolnoky Ferenc Kórház	Gyermekek	30	8200	Veszprém	Körház u.1.	Igen	
Budapest	Heim Pál Gyermekkórház, Budapest	Gyermekek	30	1077	Budapest 07	Rottenbiller u. 26.	Nem	Egy napos sebészeti ellátás keretében biztosított
Budapest	Heim Pál Gyermekkórház, Budapest	Gyermekek	6	1054	Budapest 05	Zoltán u. 18.	Nem	Egy napos sebészeti ellátás keretében biztosított
Budapest	Semmelweis Egyetem, Budapest	Gyermekek	18	1088	Budapest 08	Szentkirályi u. 47.	Nem	Egy napos sebészeti ellátás keretében biztosított
Budapest	PAF (Pető Andás Főiskola)	Gyermekek	30	1118	Budapest 11	Villányi u. 67.	Nem	Egy napos sebészeti ellátás keretében biztosított

Forrás: Országos Egészségbiztosítási Pénztár 2015. május

Megmosom a fogaim:

rágófelületét

hátulját

külső oldalát

belső oldalát